

II.510.363.2016.VV

Pan
Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości
Prokurator Generalny

Uprzejmie informuję, że problematyka dotycząca informowania osób uczestniczących w postępowaniu karnym o ich prawach i obowiązkach w ramach procesu sądowego, pozostaje niezmiennie w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich.

Ustanowienie skutecznych procedur informowania stron postępowania oraz innych podmiotów w nim uczestniczących o przysługujących im prawach i obowiązkach, stanowi jeden z podstawowych warunków odpowiedniej realizacji podstawowych standardów stawianych współczesnemu procesowi karnemu. Posiadanie wszelkich informacji niezbędnych do swobodnego i świadomego ukształtowania własnej roli procesowej jest immanentnym warunkiem rzetelnego postępowania sądowego. Ponadto odpowiednie ukształtowanie regulacji dotyczących prawa do informacji w postępowaniu karnym ma fundamentalne znaczenie dla prawidłowej realizacji zobowiązań ciążących na Rzeczypospolitej Polskiej na mocy aktów prawa międzynarodowego. Realizacja jednolitych standardów międzynarodowych w zakresie prawa do informacji uczestników postępowania karnego ma w szczególności istotne znaczenie dla skutecznej współpracy wymiarów sprawiedliwości państw członkowskich Unii Europejskiej. Współpraca sądowa w ramach Unii Europejskiej, oparta na zasadzie wzajemnego zaufania do poszczególnych porządków prawnych, może zostać urzeczywistniona jedynie poprzez wypełnienie chociażby

minimalnych norm wspólnych w zakresie obowiązków informacyjnych organów publicznych w postępowaniu karnym.

Przekazanie stosownej informacji osobie zainteresowanej winno spełniać pewne standardy zarówno w aspekcie materialnym, jak i formalno-technicznym. Przede wszystkim pouczenie powinno zawierać informację na temat uprawnień i obowiązków procesowych danego uczestnika postępowania. Zainteresowany powinien dostać kompletną informację na temat potencjalnych skutków podjęcia lub zaniechania określonych działań mających znaczenie dla postępowania karnego (aspekt materialny). Aspekt formalny z kolei odnosi się do technicznej redakcji przepisu i oznacza wymóg przejrzystego, przystępnego i jednoznacznego formułowania treści pouczenia. Redakcja językowa pouczenia powinna zapewniać bezpośredni i jasny przekaz informacji umożliwiających bądź wręcz zachęcających osobę, do której kierowane jest pouczenie do skorzystania z przysługujących jej uprawnień bądź do wykonania ciążących na niej obowiązków.

W obecnym stanie prawnym, kompleksowa i wyczerpująca realizacja obowiązku informacyjnego na gruncie prawa karnego nabiera szczególnego znaczenia w kontekście ciągłych zmian modelu polskiej procedury karnej pociągających za sobą odmienne ukształtowanie praw i obowiązków uczestników postępowania.

W tym kontekście fundamentalną rolę w zakresie urzeczywistnienia konstytucyjnie zagwarantowanych praw i wolności – w szczególności prawa do sądu oraz prawa do obrony – odgrywają wzory pouczeń wydane przez Ministra Sprawiedliwości.

W dniu 15 kwietnia 2016 r. weszły w życie: *rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach obwinionego w postępowaniu w sprawie o wykroczenie* (Dz.U. z 2016 r., poz. 511), *rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego w postępowaniu karnym* (Dz.U. z 2016 r., poz. 512), *rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach tymczasowo aresztowanego w postępowaniu karnym* (Dz.U. z 2016 r., poz. 513), *rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie*

określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym (Dz.U. z 2016 r., poz. 514), rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach świadka w postępowaniu karnym (Dz.U. z 2016 r., poz. 515).

Szczegółowe uwagi odnoszące się do merytorycznego ukształtowania wzorów pouczeń zostały przedstawione Ministrowi Sprawiedliwości w ramach procedury legislacyjnej przez szereg podmiotów – m.in. przez Krajową Radę Sądownictwa, Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, Prokuratora Generalnego, przedstawicieli sądownictwa powszechnego a także przez przedstawicieli organizacji pozarządowych. Podmioty te zgłosiły szereg uwag o charakterze merytorycznym, część z których została uwzględniona przez Ministra Sprawiedliwości w ostatecznie przyjętym brzmieniu rozporządzeń.

Wydając wyżej wskazane rozporządzenia Minister Sprawiedliwości nie zdecydował się jednak na zmianę dotychczasowego modelu informowania podmiotów bezpośrednio zainteresowanych wynikiem postępowania karnego o ich prawach i obowiązkach. Nowe rozporządzenia w dużej mierze skupiają się bowiem na uwzględnieniu zmian wprowadzonych do Kodeksu postępowania karnego w ramach ostatniej nowelizacji.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich nie jest do końca uprawnione twierdzenie zawarte w uzasadnieniach do przedmiotowych rozporządzeń, że pouczenia zostały sformułowane w prostym i zrozumiałym języku. Redakcja językowa pouczeń przypomina bowiem raczej treść aktu normatywnego, powtarzając czasem niemalże dosłownie postanowienia ustawy karnoprosesowej.

Powstaje zatem pytanie, czy w aspekcie formalno-technicznym wzory pouczeń zostały skonstruowane w sposób uwzględniający specyfikę podmiotów będących odbiorcami informacji w nich zawartych.

Minimalne standardy wynikające z prawa Unii Europejskiej, dotyczące prawa do informacji w postępowaniu karnym zostały zawarte w Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 142/1, 1.6.2012, str. 1-10;

Dalej: „dyrektywa w sprawie informacji”). Dyrektywa ta ustanawia przepisy dotyczące prawa osób podejrzanych lub oskarżonych do informacji dotyczących przysługujących im w ramach postępowania karnego praw i obowiązków. Ponadto dyrektywa w sprawie informacji zawiera szereg przepisów dot. praw osób podlegających europejskiemu nakazowi aresztowania.

W aspekcie materialnym dyrektywa ustanawia obowiązek niezwłocznego udzielania pokrzywdzonemu oraz oskarżonemu informacji umożliwiających skuteczną realizację przysługujących im praw m. in. w zakresie: prawa do obrońcy, uprawnień do bezpłatnej pomocy prawnej oraz warunków jej uzyskania, prawa do informacji dotyczących oskarżenia, prawa do tłumacza ustnego i pisemnego, prawa do odmowy składania wyjaśnień (artykuł 3 ust. 1 dyrektywy w sprawie informacji).

W uznaniu Rzecznika Praw Obywatelskich, nowe – podobnie jak i poprzednio obowiązujące – wzory pouczeń (podejrzanego, pokrzywdzonego, świadka, tymczasowo aresztowanego oraz obwinionego) nie odpowiadają w pełni standardom informowania uczestników postępowania karnego o przysługujących im prawach i obowiązkach wynikającym z dyrektywy w sprawie informacji. W aspekcie formalno-technicznym opiniowane pouczenia zostały skonstruowane w sposób nieuwzględniający specyfiki podmiotów będących odbiorcami informacji w nich zawartych. Treść pouczeń często ogranicza się do lakonicznego streszczenia regulacji ustawowych, przeważnie bez dodatkowego rozwinięcia umożliwiającego urzeczywistnienie podstawowej funkcji pouczenia, jaką jest poinformowanie zainteresowanego w sposób jasny i kompletny o możliwościach i skutkach podjęcia bądź zaniechania określonych działań procesowych.

Tak sformułowana treść pouczeń zdaje się nie być w stanie zapewnić przekazanie podmiotowi niebędącemu profesjonalistą (podejrzanemu, tymczasowo aresztowanemu, pokrzywdzonemu, świadkowi oraz obwinionemu) pełnego obrazu jego sytuacji prawno-procesowej.

W tym miejscu wskazać należy, że w dyrektywie w sprawie informacji ustanowiony został *orientacyjny wzór pouczenia o prawach* (załącznik nr 1 do dyrektywy), który może stanowić cenną wskazówkę dla organów krajowych w zakresie konstruowania treści

pouczeń – zarówno ze strony materialnej, jak i formalno-technicznej. Jakkolwiek załącznik nr 1 do dyrektywy ma charakter wyłącznie przykładowy, z przykrością należy odnotować, że redakcja językowa krajowych wzorów pouczeń znacznie odbiega od redakcji zaproponowanej w dyrektywie w sprawie informacji.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich konieczna wydaje się zmiana podejścia do formułowania treści pouczeń, zarówno w aspekcie materialnym, jak i formalnym. Przedstawienie informacji o prawach i obowiązkach zainteresowanego w bardziej przystępnej i bezpośredniej formie przyczyni się do zwiększenia świadomości prawnej zainteresowanych oraz urzeczywistnienia zasad rzetelnego postępowania.

W uznaniu Rzecznika Praw Obywatelskich należałoby także rozważyć zasadność wprowadzenia obowiązku dodatkowego ustnego udzielenia stosownych informacji, które mogłoby stanowić uzupełnienie i rozwinięcie pouczenia pisemnego. Ponadto zasadne wydaje się rozważenie możliwości wprowadzenia do pouczeń pisemnych praktycznych informacji o charakterze uzupełniająco-wyjaśniającym, np. w postaci infografik czy też schematów.

Wobec powyższego zwracam się z uprzejmą prośbą do Pana Ministra o zajęcie stanowiska w niniejszej sprawie oraz rozważenie możliwości podjęcia właściwych zmian legislacyjnych w tym zakresie, a także o poinformowanie Rzecznika Praw Obywatelskich o podjętych działaniach.

Podpis na oryginale